SZÉMAN EMESE RÓZSA*

EGY ELFELEDETT ÉLET – KICSODA ADORJÁNNÉ WERESS MARGIT?

Kulcsszavak: *a két világháború közötti időszak, szavalóművészet, Erdély, művelődéstörténet, irodalomtörténet*

1. BEVEZETŐ

Doktori kutatásom témája a két világháború közötti időszak erdélyi magyar szavalóművészeite. A téma ilyen megközelítésben egyáltalán nem kutatott, így megvan az esély a merőben új kutatási eredményekre, viszont rendkívül meg is nehezíti a kutatást, szakirodalom és korábbi kutatások által kijelölt követendő (vagy akár elvetendő) utak, csapások híján.

Az 1920-szal önállóságra ítéltetett erdélyi magyar művelődés egyszerre több téren kényszerült létjogosultságának bizonyítására. Az irodalomban addig is léteztek bizonyos eltérések és regionális sajátosságok, amíg a magyarság többségi nemzet volt Erdélyben, az első világháború után ezeket a sajátosságokat kellett felszínre hozni és kamatoztatni. A színjátszás ugyan csak nagy, kétszázados múltat mondhatott magáénak, esetében a gondot az állami támogatás hiánya, az állami magyar színészképzés betiltása jelentette. A szavalóművészetben ezzel szemben más a helyzet. Bár nem kétséges, hogy jelesebb előadók azelőtt is felléptek egy-egy előadás erejéig Erdélyben is, a szavalás újfajta formája, az előadók rendszerességének kialakulása éppen ezekre az évekre tehető. Ekkor (1921-ben) írja Kosztolányi, hogy egymást érik a szavalóestek, ekkor (1920-ban) lép fel először N. Tessitori Nóra, a korszak egyik, vagy tán legismertebb szavalója Erdélyben, ekkor kezdődik a műfaj mai értelemben vett önállósulása, ekkor kezdődik Erdélyben a magyar kultúra talpra állítása. Az erdélyi magyar szavalóművészet tehát a magyarországival párhuzamosan, de attól tulajdonképpen függetlenül jött létre. Éltre hívói Európa bármelyik dobogóján megállták (volna) a helyüket, közülük a legismertebbek Brassai Viktor, György Dénes és Tessitori Nóra. Jelen tanulmányban, mely diszsertációm szerves részét képezi majd, egy eddig ismeretlen erdélyi szavalóművész bemutatására teszek kísérletet.

2. EGY ELFELEDETT ÉLET

A kutatásnak mindig kegyelmi pillanata, amikor az ember valami teljesen újra, ismeretlenre bukkan. Kutatásaim során, a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárának a korszakra vonatkozó anyagait vizsgálva, feltűnt egy sokszor ismétlődő, ám teljesen ismeretlen név az Áprily Lajos és Reményik Sándor hagyatékában. Adorjánné Weress Margitról akkor még nem hallottam,

* SZÉMAN Emese Rózsa, kulturális referens, intézetvezető, EMKE – Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézet. E-mail: szemanrozsa@gmail.com.

nem tudtam, hogy 2011-ben megjelent egy válogatás 900 oldalnyi önéletírásából¹, így értelemszerűen azt sem, hogy milyen szerepet töltött ő be a két költő, illetve a két világháború közötti periódus életében. Kutatni kezdtem utána, így jutottam el az említett cikkhez, egy 2014-es tanulmányhoz², az EMKE Reményik-hagyatékához³, illetve, nem utolsósorban Berényi Károlyhoz, aki a hagyaték kezelője.

a) Weress Margit, a magyar–német szakos tanárnő

Az 1894. július 3-án született Weress Margit Torda egyik régi nemesi családjának leszármazottja. Az ótordai Weress család nemességét II. Rákóczi György fejedelemtől kapta 1658-ban. Apja Weress Ferenc megyei főállatorvos, nagybátyja Weress Dénes, Torda–Aranyos vármegye alispánja⁴. A kis Margit végig kitűnő eredménnyel végzi iskoláit, majd 1918-ban fejezi be az egyetemet magyar–német szakon, Kolozsváron; a nyolc félévből az ötödiket Grazban, hatodikait Budapesten hallgatta⁵. A lehető legrosszabbkor végez, ugyanis az egyetem román állam általi átvétele miatt a pedagógiai vizsgája elmaradt, ezt majd csak később, 1922-ben tudja megszerezni Szegeden. Két, Reményikhez írott levele is utal erre, egyik még 1921-ből kelteztve⁶; a másik, 1922-es levelét⁷ Szegedről való hazatérése után írja, kezében tanári oklevéllel, végre, mégsem tud igazán örülni, a diploma megszerzésének öröme rátelepszene a határátlépéskori és magyarországi tapasztalatai, a Trianon okozta fájdalom, mely most, hogy az anyaországban járt, felerősödött.

Egyetemi végzése után egy évet tanított a kísérleti jelleggel megnyitott kolozsvári gyakorló reformgimnáziumban, majd a nagyenyedi kollégium mellett működő Református Tanítónőképző Intézet oktatója (Berényi cikke alapján) 1919-től 1927-ig. A „*túlságosan fárasztó*” enyedi állásáról csak egy évre mond le, az 1920/21-es tanévben, ekkor a kolozsvári Marianumban kap helyet, de látja, hogy itt, a katolikus intézményben unitáriusként nincsen jövője, vágyik is vissza Enyedre, s ott is várják, így 1921 ősze ismét ott találja, de már csak tanárként, internátusi feladatokat nem vállal⁸. Hiányzik neki Kolozsvár, a színház, az egyetemi könyvtár, de Enyeden otthon van, ott vannak a barátai, többek között tanártársa, Jékely Lajos és felesége, Schéfer Ida. Innen majd akkor távozik, amikor a tanítónőképzőt Székelyudvarhelyre helyezik, s nyugdíjazásáig (1950.) a székelyudvarhelyi Református Kollégium tanára, 1936–38 között igazgatója is⁹.

1 ADORJÁNNÉ WERESS Margit: *Magyar szó Erdélyben. Visszaemlékezések Áprily Lajosra*. (Részletek Berényi Károly válogatásában, előszavával). Szabadság 2011. július 25. – szept. 5.

2 KOLUMBÁN Szende–SOCACI Anita: *Ki volt Weress Margit?* Művelődés LXVII(2014). május. 25–28.

3 REMÉNYIK Sándor-hagyaték. Kvár, EMKE – Szabédi László-emlékház, 2. sz. doboz, sz. n. A három doboz tartalmának leírását lásd http://www.emke.ro/webfm_send/359 (2014. 11. 20.)

4 ADORJÁNNÉ WERESS: *i. m.* Berényi Károly bevezetője. Szabadság 2011. júl. 25.

5 A Petőfi Irodalmi Múzeum (a továbbiakban PIM) Adattára. Elektronikus adatbázis, lásd <http://opac.pim.hu/> (2014. 11. 07.)

6 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Ne., 1921. okt. 26. V. 4557/21/8.

7 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Ne., 1922. máj. 25. V. 4557/21/12.

8 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Ne., 1920. dec. 3. V. 4557/21/2.; Torda, 1921. aug. 14. V. 4557/21/7.

9 ADORJÁNNÉ WERESS: *i. m.* Berényi Károly bevezetője. Szabadság 2011. júl. 25.

Sem Berényi Károly, sem Kolumbán Szende és Socaci Anita cikkében¹⁰ nem említi, de a levelek tanúsága szerint az 1922/23-as tanév után Weress Margit nem tanított többet Nagyenyeden. Már '23 májusában azt írja Reményiknek, mennyire rosszul esik neki, hogy, mivel egészségi állapota miatt szabadságot kellett kivennie, máris találtak helyettest a képzőben. „Pedig... pedig nekem fáj, hogy olyan könnyen vagyok pótolható. Tudom, hogy amit most írok, az számárság, ésszel belátom, de rossz, hogy érzem, mennyire felesleges vagyok ezen a világon, hiszen a foglalkozásom volt az, amibe belekapaszkodtam, és most furcsa, lelki-szédülés fog el. Tudom, hogy mindenki pótolható – bár ismerek abszolút értékeket is pl. az Édesanyám jósága, a Maga költészete. Egy-két közelálló léleknek elpanaszoltam ezt, mindenki kinevetett; vajjon Maga is kinevet? Lehet, hogy hibás vagyok, túlságos fontosságot akarok tulajdonítani önmagamnak: hogy vagyok valaki ezen a földön, és fáj, hogy senkise' vagyok”.¹¹ Visszaemlékezéseiben azonban más okokat találunk. Igaz, hogy ez utóbbi helyen és a levelekben is hivatkozik gyenge egészségére, a tanítástól és szavalástól gyakran megfájdult a torka, az 1922/23-as tanév végi vizsgáktól mégsem emiatt kellett távol maradnia. „Legnagyobb meglepetésemre Fejes behívott az igazgatói irodába s kijelentette, hogy amit most négy szemközt mond, arról senkinek sem szabad tudni. Bizalmas felszólítást kapott, hogy a képesítő vizsgán, mint tanár, ne vegyek részt; az azonban érthetetlen lenne, ha az osztályvizsgákon mégis ott lennék, ezért azt tanácsolják neki, hogy egészségi okokból kérjek betegszabadságot és menjek haza Tordára. Ősszel majd egész nyugodtan újból taníthatok”.¹² A fiatal tanárnő elfogadja ezt a helyzetet, az eredeti okot a vizsgáktól való távolmaradásról még Jékelyéknek sem vallja be, hiszen ez az iskola érdeke, s a húszas évek Erdélyében, mint írja, az egyházi iskolák voltak a legféltettebb kincsei a magyarságnak, egyedül itt nyílt mód arra, hogy érték- és nyelvmentő munkáját az erdélyi értelmiség folytathassa. 1923 nyarán Weress Margitnak amúgy is más gondjai vannak: esküvőjét tervezgeti Kozma László szótárai lelkésszel (az eljegyzésre decemberben sor is kerül¹³, de a februárra tervezett esküvő, ahova tanújául Áprilyt kérte fel, végül elmarad¹⁴).

Július 10-én a tordai református lelkészgyűlés Petőfi-ünnepséget szervezett a költő születésének 100. évfordulója tiszteletére, melyre Weress Margitot is felkérték szavalni. Reményik Petőfihez c. versét mondta el, „[a] versnek roppant nagy hatása volt”¹⁵. Egy héttel később ajánlott levelet kap a nagyenyedi igazgatótól, melyben tudatja vele, a minisztérium nem engedélyezi, hogy ősztől tovább tanítson Enyeden, de mivel nem akarják, hogy a tanárnőnek ebből gondjai adódjanak, jobb lesz, ha önként kéri felmentését, egészségügyi okokra hivatkozva. Fejes Áron ugyanakkor megnyugtatta, hogy legfeljebb egy-két évről lehet szó¹⁶. Ezt a levelek

10 KOLUMBÁN–SOCACI: i. m.

11 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Ne., 1923. máj. 3. V. 4557/21/20.

12 ADORJÁNNÉ WERESS Margit: *Magyar szó Erdélyben*. Kézirat. (a továbbiakban ADORJÁNNÉ WERESS: *Magyar Szó Erdélyben*) (Rendelkezésemre bocsátotta Berényi Károly.)

13 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Torda, 1923. dec. 22. V. 4557/21/26. Lásd még: Ellenzék (Kvár) 1923. nov. 30. számában: „Eljegyzés. Kozma László szótárai ref. lelkész eljegyezte Weress Margit tanárnőt, Weress Ferenc tordai főállatorvos leányát.”

14 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – ÁPRILY Lajos, Torda, 1924. febr. 5. V. 4566/18/4.; Torda, 1924. márc. 14. V. 4566/18/5. Lásd még: Ellenzék (Kvár) előbb idézett hirdetése.

15 ADORJÁNNÉ WERESS: *Magyar szó Erdélyben*.

16 A visszaemlékezések-beli sokk ellenére azonban valószínűleg nem érte teljesen váratlanul a hír, hiszen Reményik Sándornak már a június 23-i levelében írja, hogy a Brassói Lapok hirdetéséből

is tanúsítják, ugyanis az 1923/24-es tanévben Tordáról keltezi az összest. S bár azt nem tudjuk biztosan, hogy itt állásban volt-e tanárként, vagy esetleg óraadóként tanított-e, Áprilynak egy ízben arról ír, hogy Toldi és János vitéz üvegdiákat kért kölcsön, vetített képes előadáshoz,¹⁷ Reményiknek pedig nem sokkal előtte megemlíti, hogy a tordai ref. leányiskola felkérte igazgatónak.¹⁸ Ez év őszétől szintén nem tér még vissza Nagyenyedre, ugyanis időközben férjhez megy Adorján Jenő irodalomtörténészhez, akit Barládra (Bârlad, Vaslui megye) helyeznek, s így Margit vele tart. Nem érzi jól magát, hiányzik neki az otthoni, a magyar környezet (románul még mindig nem beszél jól, bár már vizsgáznia is kellett, különben nem taníthat többet Romániában). 1925-ben költözik vissza Erdélybe, de ekkor sem Enyedre, hanem Tordára. Pontosabban Margit Tordára a szüleihez gyermekükkel (itt a ref. iskolában tanít mint óraadó heti 6 órában), férje Segesváron kap állást.¹⁹

1926 szeptemberében még mindig Tordáról ír, de ezt a tanévet már Székelyudvarhelyen kezdi. Mire azonban szakmai élete helyreállna, magánélete omlik ismét össze, 1927-ben ugyanis férjével elválnak. Ekkortól talán még inkább a tanításnak és a versmondásnak él, bár ez utóbbitól olykor eltiltják torokfájása miatt.²⁰ Igazgatósága alatt nemcsak fellép, de a kulturális élet szervezésében is részt vesz. Nem egy Reményiknek írt levele tanúskodik róla, hogy kéri a költőt, látogasson el Székelyudvarhelyre, akár a Pásztortűz-estekkel,²¹ akár saját önálló körútjába iktassa bele a székelyföldi várost, és „minden külső ceremónia mellőzésével”²² olvasson fel néhány verset a növendékeknek.

Nyugdíjazása után négy évvel, 1954-ben települ át Magyarországra (ekkor családja java része már itt él), de repatriálását már a '20-as évek végén tervezgeti. 1929-ben ugyan véglegesítették Udvarhelyen, de hogy tovább taníthasson, pedagógiából is le kellett vizsgáznia román nyelven, s ez nemcsak hiányos nyelvtudása, de a majdhogynem teljesíthetetlen követelmények és a rendkívül rosszindulatú hozzáállás miatt is nagyon elkeserítette. Több ízben is emlegette ezt Reményiknek, a költő egy november 30-i levélben utal rá Áprilynak: „A Te leveleddel egyidőben kaptam Weress Margitnak nagyon szomorú, vergődő, s mégis már elhatározott levelét. Ő is repatriálni akar. Véglegesítették Udvarhelyet (sic!), azonban két év alatt pedagógiából is le kell tennie [a] vizsgát. Ez többek között azt jelenti – mint írja –, hogy egy fél évig kell hallgatni a bukaresti egyetemet. Fáradt, nem bírja – nem csodálom”.²³ (kiem. eredetiben). Decemberi levelében aztán már azt írja, hogy Magyarországra költözése „annyira távol van, hogy talán nem is lesz belőle semmi”,²⁴ s valóban két és fél évtized múlva kerül rá csak sor. Emlékiratait Áprilyék biztatására kezdi el írni 1955-ben („Minden élet tele van különleges egyéni élményekkel, sajátos-

tudta meg, nem számítanak már rá Enyeden. (ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Topánfalva, 1923. jún. 23. V. 4557/21/23.

17 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – ÁPRILY Lajos, Torda, 1924. ápr. 12. V. 4566/18/6.

18 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Torda, 1924. márc. 8. V. 4557/21/28.

19 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Torda, 1925. dec. 31-én kezdi írni, de csak 1926. ápr. 14-én folytatja. V. 4557/21/30.

20 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Szudvh., 1935. jún. 29. V. 4557/21/49.

21 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Szudvh., 1936. márc. 17. V. 4557/21/51.

22 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Szudvh., 1937. márc. 3. V. 4557/21/52.

23 REMÉNYIK Sándor – ÁPRILY Lajos, Nv, 1929. nov. 30. = *Rokon álmok álmodója. Áprily Lajos és Reményik Sándor levelezése 1920–1941*. S.a.r. Lektor Katalin. Polis, Kvár, 2014. 190.

24 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Szudvh., 1929. dec. 27. V. 4557/21/36.

ságokkal, minden életrajz érdekes, ha őszinte” – mondta neki Áprily, mikor szabadkozott), az eredmény 900 gépelt oldalnyi kézirat.²⁵ Ez az óriási anyag még feldolgozás alatt, illetve kiadás előtt áll, de megjelenése esetén, és kéziratként is rendkívül fontos adatokkal szolgálhat az erdélyi magyarság, azon belül az értelmiség két világháború közti életére vonatkozóan.

b) Weress Margit, Jékelyék barátja

Weress Margit minden bizonnyal nagyenyedi tanárkodása idején ismerkedett össze a Jékely családdal, hiszen a kollégiumban, illetőleg a kollégiumhoz tartozó képzőben kollégája volt Jékely Lajosnak. Emlékiratainak eddig megjelent, illetve birtokomba került részleteiből az nem derül ki, hogy az ismeretségből hogyan alakult ki barátság, bár valószínűleg Áprily többször is kifejtett (ld. később) jó véleménye a fiatal tanárnőről alapozta azt meg. Az enyedi kollégium mindig híres volt színvonaláról és oktatóiról, de Enyed maga (főleg Kolozsvárhoz képest) akkor is kisváros volt, a hasonló gondolkodásúak óhatatlanul szorosabb kapcsolatba kerültek egymással. Azt már a későbbi levelekből tudjuk, hogy a kapcsolat mély barátsággá alakult, Weress Margit gyakran vendégeskedett Jékelyéknél, Jékely Lajosné Schéfer Idával olyannyira bizalmas kapcsolatba került, hogy már a legelején megvallotta, mennyire tetszik neki Reményik. A PIM Kézírtattárában őrzött Áprily-hagyatékban összesen ugyan csak 13 levél található, melyet A. Weress Margit a Jékely családnak írt, de ez kapcsolatukat nem minősíti, részint, mivel Enyeden (később Budapesten) a személyes találkozók válhatták ki a leveleket, részint, mivel a meglévő levelek és a visszaemlékezés hangneme igencsak bensőséges kapcsolatra enged következtetni (bár elképzelhetőnek tartom, hogy egyes levelek elvesztek vagy lappanganak még valahol). Baráti kapcsolatukat, a fent említett, Reményikhez fűződő vallomáson kívül jól bizonyítja az is, hogy 1924-ben tervezett esküvőjére Weress Margit Áprilyt kérte fel tanújául.

A havasok iránt rajongó költő több évben is szervezett intregáldi kirándulást tanártársai kis csapatának, melynek egyik évben Weress Margit is résztvevője volt. Visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy arra is Áprily biztatta, hogy megírja emlékiratait, mivel ő, szerény és visszahúzódo természetéből adódóan nem is gondolt rá, hogy az bárkit is érdekelhet.

c) Weress Margit, Reményik Sándor barátja

Weress Margit Reményikhez írott leveleit olvasva nem lehet nem észrevenni, hogy mennyi rajongás, ragaszkodás, szeretet árad belőlük. Egy erdélyi magyartanár rajongása ez a fiatal, tehetséges kor- és sorstárs költő iránt, egy húszas évei második felében járó nő ragaszkodása és egyre erősödő szeretete (szerelme) a néhány évvel idősebb, visszahúzódo és csendes férfi iránt. A visszaemlékezések tanúsága szerint Áprily Lajos felesége, Schéfer Ida ismertette meg a fiatal tanárnőt Reményik Sándor verseivel, és magával a költővel való ismeretségét is Iduskának köszönheti. Nem sokkal később már bevallja barátnőjének, hogy ő mennyire szerelmes Reményikbe (ezt később is, többször leírja), Ida még elnézést is kér, hogy ő hozta ebbe a voltaképpen kellemetlen helyzetbe, hiszen köztudott, hogy Reményik sosem nősül meg. Mindemellett őszinte barátságuk egy életen át tartott, és minden pletyka²⁶ vagy Weress Margit férjhezmenetele ellenére is egyre mélyült, levelezésük sosem szakadt meg, bár Reményik

25 ADORJÁNNÉ WERESS: *Magyar szó Erdélyben*.

26 L. ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Ne., 1923. máj. 8. V. 4557/21/21.

életének végefelé ritkult a levélváltás. De ugyanez elmondható a Reményik–Áprily-levelezés kapcsán is; a költőnek szembetegsége, általános rossz egészségi állapota, az ebből, valamint legközelebbi barátainak, társainak eltávolodása-elvesztése (testvére, legjobb barátja, lelki társa repatriált; meghaltak szülei, majd baráti közül is sokan) miatti fájdalomból fakadó rossz közérzete miatt egyre inkább nehezebbre esett az írás.

Nem tartom kizártnak, hogy a magányos költőt megdöbbenítették a fiatal tanárnő első levelének sorai. Azokból ugyanis annyi ószinte csodálat árad, emellett olyan titkokat is bevall, mint például, hogy ír (még édesanyjának sem beszélt róla, pedig, a levelek tanúsága szerint, szoros volt a kapcsolatuk), hogy írójuk maga is visszariad, s bár Reményik válaszolt neki, mentegetőzik, úgy érzi, a költő talán megnehezíthetett rá, amiért *„minden apropo, minden magyarázat nélkül”* írt neki; *„Talán Maga nem érti, hogy én hogy tárhattam ennyire fel magam egy idegen ember előtt és Magának ez visszatetsző”* – írja²⁷. Ez a motívum később is visszatér leveleiben: *„Most megint eszembe jutott az, amit Maga egyszer a »hallgatás«-ról írt. Szégyelem magam, hogy ennyit beszéltem, hogy magamról beszéltem. S szégyelem azért is, hogy ennyire megmutattam magam”*²⁸

A költő leveleit nem ismerjük²⁹, Weress Margit leveleiből és visszaemlékezéseiből, valamint Reményiknek az Áprilyhoz címzett leveleiből azonban következtetni tudunk arra, hogy ő is szeretettel gondolt a fiatal tanárnőre. És ez a *szeretettel* volt talán a legtöbb, amit Reményik adhatott. Arról, hogy mi zajlott le Reményik Sándor lelkében a húszas-harmincas években, hogy talán nem csak azon múltott, hogy Weress Margit szerelme nem lelt viszonzásra, hogy Reményik elhatározta, sosem nőül meg, valószínűleg a mindkettőjüket jól ismerő, baráti kapcsolatban levő Iduska vagy Áprily is keveset tudott. Reményik ugyanis nemigen beszélt Szőcsné Szilágyi Piroskához fűződő érzéseiről s még kevésbé az Imre Ilonka irántiakról. A hozzájuk írott versei és levéltörvények is 1990-ig vártak kiadásukra³⁰, és az Áprilyval folytatott levelezésben is csak ritkán jelenik meg a nevük, leginkább, mint ahogy közös jó ismerőst emlegetni szokás; csupán haláluk után találunk olyan részleteket, amelyek Reményik érzéseit felfedik. Ugyanakkor szintén a levelekből tudjuk, hogy személyes találkozáskor többet is elárult a költő barátjának a két nő iránti érzéseiről (melyek közül szerelemnek, annak bármilyen formájában, akkor is csak az Ilonka iránt érzett vonzalmat lehet tekinteni). *„»Szerelmi életről« Reményik Sándorral kapcsolatban nem lehet beszélni, mert ez – a szó mindennapi értelmében – nem volt. – Végtelen intelligencián, lelki finomságon, hatalmas felelősségérzeten átszűr, átszublímált gazdag érzésvilág volt, amely ilyen formában egyéni hang. Valóban »kevesebb is, több is a szerelemnél«, de semmi esetre sem társhiány”*³¹ – írja a Piroska- és Ilonka-verseket és

27 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Kv., 1920. dec. 3. V. 4557/21/2.

28 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Ne., 1921. nov. 9. V. 4557/21/9.

29 Mandulaműtétje előtt, 1926. okt. 14-i Reményikhez írott levelében Weress Margit biztosítja a költőt arról, hogy ha előbb halna meg, mint a férfi, leveleit visszajuttatják hozzá, ha később, ő maga fogja elégetni őket, egyúttal ígéri, hogy *„soha azokat olvasni nem fogja senki”* (V. 4557/21/33.). A levelek valóban elégték, de nem Weress Margit akaratából, hanem a háború következtében (Berényi Károly e-mail üzenete Széman E. Rózsnak, 2014. márc. 25.).

30 REMÉNYIK Sándor: *Erdélyi március*. Válogatott versek. *Álmodsz-e róla?* Kiadatlan versek és levélszemlények. Összeáll., gond. IMRE László–IMRE Mária–SÖVÉNYHÁZYNÉ SÁNDOR Judit. Orpheus, Bp., 1990.

31 REMÉNYIK Sándor: *i. m.* 419–420.

leveleik egy részét kötetbe rendező Sövényházyné Sándor Judit. Így tehát az a tény, hogy élete végéig fenntartotta a levelezést Weress Margittal – mialatt a nő a kislányos rajongástól az aggódó-féltő szeretetig végigjárta az érzelmek szinte teljes skáláját –, azt igazolja, hogy barátságuk kölcsönös volt.

A PIM irattárának Reményik-hagyatékában 65 Weress Margit-levelet találunk, egyet őriz még a már említett, EMKE-beli Reményik-hagyaték. Bár, mint fentebb jeleztem, a költő levelei nincsenek meg, a Weress Margitéból követni lehet, hogy mikor és mennyit írt. Nem kis segítség e téren, hogy 1933 őszén maga Weress Margit összegzi Reményiknek hozzá küldött leveleit, eszerint:

1920. – 2 db

1921. – 8 db

1922. – 12 db

1923. – 10 db (egyét elégetett belőle – Reményik többször kérte levelezőpartnereit, hogy egy-egy levelét elolvasás után semmisítsék meg)

1924. – 3 d.

1925. – egyet sem

1926. – 5 db

1927. – egyet sem

1928. – 6 db

1929. – 10 db

1930. – 3 db

1931. – 2 db

1932. – 4 db

1933. – 4 db (okt.-ig)

– vagyis összesen 67 db, ami, figyelembe véve a Weress Margit által írott levelek számát, valamint, hogy Reményik 1941-ben hunyt el (vagyis addig még leveleztek, még ha már csak szórványosan is), nem elhanyagolandó szám. Weress Margit azt is megállapítja „leltárában”, hogy ő a fia születése körül (1925. aug. 16.), és válásakor (1927.) írt legkevesebbet, a költő pedig édesanyja halálakor (1930.) – nem számítva az 1925-ös és 1927-es évet.³²

d) Weress Margit, az íróember

A költő jelző mindenképp túlzó lenne, hiszen, bár sokkal többet írt, csupán két verse jelent meg nyomtatásban, bár találónak érezném, hiszen művészetét két jeles költőbarátja is elismerte. A *Leányom* és *Sóhaj* c. versek a *Pásztortűz* 1921/18., valamint 1923/11. számában jelentek meg, egyiket pár évvel később a Ruzsinszki Magyar Hírlap is átvette. „Nagyon, nagyon meglepett és sehogyse tudom felfogni, hogy amikor annyi »igazán szép« vers jelenik meg a *Pásztortűz*-ben, miért választották éppen ezt”.³³ Weress Margit nem tartotta magát költőnek, bár a húszas évek közepéig rövidebb-hosszabb szünetekkel ugyan, de mondhatni folyamatosan írt verseket, ezekről Reményiknek címzett leveleiben beszámol. (Novellákat is írt, erről legelső, 1920. nov. 10-i levelében ír, de a novellákról később nem esik szó.) Tehetségtelennek érzi magát, de nem tud felhagyni az írással, a költő kérésére azonban elküld néhány verset, sőt, Áprilynak is meg-

32 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Szudvh., 1933. okt. 22. V. 4557/21/43.

33 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Kvár, 1923. ápr. 19. V. 4557/21/19.

mutatja (aki, mint Weress Margit írja, nincsen megelégedve velük, ő ismeri a szerzőjüket, többet vár tőle; szerinte lelkében több van, mint verseiben, hogy ez nem jelenik meg, bátorsághiányra vall – Weress Margit szerint tehetséghiányra³⁴). Míg Áprily hisz benne, hogy ha olvas, képezi magát, előrehaladhat, ő maga tudja, hogy sose lesz belőle költő, „ami készség, hajlam ez irányban bennem megvan, az nem egyéb, mint az Élet »ultima ratio«-ja, melyhez a lelkem végső szükségben folyamodik”³⁵. Ez verseiből is kitűnik, erősen személyesek, legmélyebb érzéseit fejezi ki benne, épp emiatt húzódozik a publikálástól is. Arra is Reményik biztatja, hogy azt a két verset megjelentesse. S minden bizonnyal nem amiatt, hogy ekkor már kezdik felfedezni egymásban a rokonlelket. Részint, mivel Weress Margit levelezésük, így tehát ismeretségük legelején már ír a verseiről, részint, mivel a későbbiekben találunk utalás arra, hogy egy verset sem Reményik, sem a másik költő-barát, Áprily nem tart megjelenésre alkalmasnak³⁶. 1925-ben Barládról aztán már arról ír, hogy felhagyott a versírással, bár férje örülne, ha szülnéne vers gyermekükről, nem tud már írni.³⁷

Szépirodalmon kívül ismertetőket, recenziókat ír még, nem nagy számban. Reményik *Vadvizek zúgása* c. kötetéről Jékely kérésére írt ismertetőt az enyedi újságba, majd pár év múltán Reményiknek küld egy kritikát a Pásztortűzbe a *Tizenegyek antológiájáról*, pontosabban az antológiában megjelent költőkről. Az Erdélyi Közművelődési Egyesület kolozsvári Szabédi-emlékházában őrzött Reményik-hagyaték³⁸ tanúsága alapján még két cikket írt Reményik Sándor költészetével kapcsolatosan, mindkettőt 1921-ben. Az első Kristóf György cikkére válaszolva, *Reményik Sándor költészete* címmel (Kolozsvár, 1921. ápr. 17.); a második szintén könyvismertető, *Gondolatok az Aranyabroncs olvasása közben* címmel 1921. június 26-án keletkezett. A kutatás jelen pillanatában arról nincsen tudomásom, hogy ez utóbbiak megjelentek volna valahol. Az viszont minden írásáról elmondható, hogy alapos munka, mégsem száraz, tanulmányjellegű (ez műfajából sem adódhatna), inkább esszéyszerű elemzés, értekezés. Irodalomtanárként megvan a kellő szakmai tudása, ugyanakkor az irodalomra nem tantárgyként, inkább valami egyetemes szépként tekint, s ezt tükrözik írásai. (Ez a szemlélete minden bizonnyal összefüggésben áll versmondói mivoltával.)

e) Weress Margit, a versmondó

„... az 1918 utáni erdélyi magyar – a nyelvéhez menekült, a bőrén érezte, hogy nyelvében él a nemzet. S ezt a helytállást segítették elő az írók, ezt sugározta a Pásztortűz, ezt a tüzet élesztette Reményik, Áprily” – írta visszaemlékezéseiben Weress Margit. Egyelőre nincs tudomásunk arról, hogy hogyan vált a fiatal lányból ismert és elismert szavaló, de valószínűleg ez az életérzés hívta elő a versek előadásának vágyát. Áprily Lajosnak írt (a PIM hagyatékában) első, 1920. november 13-i levelének fő témája, hogy az Erdélyi Szemle felkérte szavalni, és beleegyezését kéri, hogy ismét a *Halálmadarat* adhassa elő. „Most már több idő áll rendelkezésemre s

34 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Kvár, 1921. ápr. 20. V. 4557/21/5.

35 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Kvár, 1921. júl. 2. Szabédi László-emlékház, Reményik Sándor hagyaték, 2. sz. doboz, sz. n.

36 ÁPRILY Lajos REMÉNYIK Sándornak, Ne., 1921. X. 30. 88–89.; REMÉNYIK S. ÁPRILY L.-nak, Kvár, 1921. nov. 4. In: *Rokon álmok álmodója*. 90.

37 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – REMÉNYIK Sándor, Torda, 1925. dec. 31-én kezdi írni, de csak 1926. ápr. 14-én folytatja. V. 4557/21/30.

38 A három doboz tartalmának leírását lásd http://www.emke.ro/webfm_send/359 (2014. 11. 20.)

így remélem jobban áttanulmányozhatom a költeményt, jobban kidomboríthatom a szépségeit. Multkor – mint említettem – nem voltam meglepődve magammal”³⁹

Szintén tanártársához címzett leveléből tudjuk, hogy nem volt képzett versmondó – ezzel azonban nem volt egyedül. Képzett csak az lehetett, aki színművészeti főiskolát végzett, de az már színész, és nem versmondó, még ha szaval is. Weress Margit mindemellett igyekezett minden alkalmat megragadni, hogy tanulhasson. *„Nagyon szeretek szavalni, de sajnos nem volt még alkalmam tanulni e téren; pedig őszinte ambícióval szeretném művészivé emelni mindazt, ami még csak hajlam és megérzés bennem. Talán, ha jobb időket érünk, rákerülhet az ilyen luxus dolgokra is a sor”⁴⁰* Levelei alapján a „jobb idők” nemigen jöttek el, de a fiatal előadó nemcsak olvasással, folyamatos fellépésekkel képezte magát, hanem majd’ minden előadott versről konzultált a szerzővel is. Nem bevett szokás, de ismerte Weress Margit lelkületét, nem is lehetett volna másként. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy megvolt az a nagy előnye (vagy akár hátránya – de nála mindenképpen előnyről beszélhetünk) a legtöbb szavalóval szemben, hogy ismerte és jó barátságban volt a szerzőkkel. Azért merem ezt így kijelenteni, mert leveleiből és önéletírásának részleteiből az derül ki, hogy (szinte) kizárólag Áprily Lajos és Reményik Sándor verseit szavalta.

A korban különben nem volt annyira egyedülálló Weress Margit módszere. Igaz, hogy ennyire szoros barátságban talán nemigen voltak szavalók az általuk előadott versek szerzőivel, de ismerjük például Tessitori Nóra Babitshoz, Áprilyhez vagy Szabédi Lászlóhoz intézett leveleit. Babitscal ugyan inkább csak előadóestjeinek rendezésével kapcsolatosan levelezett, illetve olyan találkozók szervezésével kapcsolatban, amelyen a költő (vagy több nyugatos költő) venne részt, akár Tessitori Nóra előadóestjével egybekötve. Szabédi Lászlónak azonban kifejezetten a versmondásával kapcsolatban írt, tanácsot kért, a levelek tanúsága szerint annyira rámenősen, hogy Szabédi egy idő után megkérte, oldja meg egyedül.

Minden bizonnyal jól, értő és értető előadásban, mivel egyre-másra kapta a felkéréseket, sőt, maguk a költők is szívesen hallgatták műveiket az ő tolmácsolásában. Levelezésüknek (s így barátságuknak) elején Áprily Lajos egyszer maga helyett ajánlotta a fiatal tanárnőt, akkor éppen volt tanártársát, amikor Reményik egy tordai Erdélyi Szemle-estre hívta felolvasni: *„[...] az a gondolatom, hogy felkérem Veress (!) Margit tanárnőt 2-3 versem előadására. Tordai lány, tavaly itt volt, most a Marianum nőképzőjénél van. Igen szép szavazatot hallottam tőle Enyeden.”⁴¹* Arra, hogy a két költő valóban (többé-kevésbé) objektív bíráló lehetett Weress Margit előadó-művészetének, nemcsak abból következtethetünk, hogy örömmel vették a szavaló előadásait. Bár előfordulhatott volna, hogy érzékenyebben érinti őket, hogy hogyan nyúl valaki a verseikhez, jó néven vették, hogy valaki az ő versükkel foglalkozik. Kívülállók számára talán meglepő lehet, hiszen az ember azt hinné, hogy a szerzőnek olyan elképzelése van egy-egy szöveg előadásáról, hogy a versmondók megoldásait talán kifogásolhatónak találják. Ezzel szemben a legtöbb költő leginkább hálás az előadóknak, hogy hangot adnak a versnek, hogy van valaki, aki az ő alkotásaikkal foglalkozik⁴². Weress Margit emellett nyilván „jól” oldotta meg a feladatokat. Ugyanakkor az is az objektivitásra utal, hogy nem voltak elfogulatla-

39 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – ÁPRILY Lajos, Kvár, 1920. nov. 18. V. 4566/18/1.

40 ADORJÁNNÉ WERESS Margit – ÁPRILY Lajos, Kvár, 1920. dec. 6. V4566/18/2.

41 ÁPRILY Lajos REMÉNYIK Sándornak. Ne., 1920. szept. 26–27. In: *Rokon álmok álmodója*. 46–48.

42 Szentmártoni János szíves szóbeli közlése.

nok vele szemben, Áprily 1923 januárjában írja Reményiknek: „*Weress Margit a te versedet szépen szavalta. Petőfi-szavai közepszerűek voltak*”.⁴³ De Áprily egyébként is jó véleményrel volt enyedi tanártársáról: „*legtöbb tudomáson szerint a jövő esztendőre ismét idekerül a képzőintézethez tanárnőnek. Nagyon örvendek neki, mert irodalomhoz értő lelkeknek erősen szűkében vagyunk. Tervem is van vele: öt szemeltem ki főbősnőnek egy Antigone-előadásra, melyet helybeli szereplőkkel magam készítenék elő*” – írja egy helyen.⁴⁴ De Reményik is szívesen hallgatta nemcsak a saját,⁴⁵ hanem *poétatestvére* verseit is Weress előadásában. „*Weress Margit el akarta szavalni Rönk a Tiszán című versedet Enyeden. Úgy örültem neki és alig vártam. Aztán a rendezőség lebeszélte, sok kellemetlensége volt újabb időben az iskolának a román hatóságokkal. Félték, hogy valaki irreverenda szimbólumokat magyaráz bele*”⁴⁶ – tudósít tanárkodása helyéről a már néhány éve Budapesten élő Áprilynak.

Természetesen a két világháború közti sajtó átnézése (a korszak verselőadóit feltárandó) közben is különös figyelmet szenteltem Weress Margit alakjának. Megjelenése a sajtóban igencsak rapszodikus, bár hozzá kell tennem, hogy jelenleg csupán néhány főbb napilapról referálhatok. A kolozsvári *Ellenzék*ben 20 év alatt csupán kétszer említik szavalóként. Első alkalommal az 1929. jan. 31-i 24. számban a tudósító a február 3-án szervezendő Orbán Balázs-ünnepség egyik számaként írja: „*Fülei Sz. Lajos Orbán Balázs című költeményét szavalja: Veres (!) Margit tanárnő*”.⁴⁷ 1933 májusában egy székelyudvarhelyi ref. egyházi ünnepélyről olvashatunk, ebben említik, hogy „*szavalt Weress Margit tanárnő és Réjk József*”.⁴⁸ A *Keleti Újság* évfolyamaiban egy alkalommal találkoztam Weress Margit névvel, az V. évf. 209. számában egy marosújvári Petőfi-ünnepen mondott verset⁴⁹. Viszont nem szerepel a neve abban a cikkben, amely a nagyenyedi Bethlen Kollégium 300. évfordulójáról szól, holott Weress Margit leveleiben jelentős eseményként ír róla, s a fellépésére is készült. A csekély számú sajtómegjelenés meglepő annak fényében, hogy a levelek tanúsága szerint hányszor lépett fel, ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy részint sokszor lépett fel olyan rendezvényeken, amelyekről egyáltalán nem írtak a sajtóban, részint pedig kisebb, helyi lapok áttanulmányozása a kutatás további részét képezi, amelyek még szolgálhatnak további adatokkal Weress Margitról. Jelenleg azonban feltevődik a kérdés, hogy valójában mennyire volt keresett és jó szavaló? Az adatok hiánya nem feltétlen arra utal, hogy ne lennének igazak, amikre a levelezésből és a visszaemlékezésekből következtethetünk, de ameddig nincsenek külső szempontú kritikák (a két költőnek az elismerő szavai Weress Margit művészetéről csak részben tarthatók annak), a kérdés nyitott marad.

43 ÁPRILY Lajos REMÉNYIK Sándornak. Ne., 1923. jan. 8. In: *Rokon álmok álmodója*. 116–117.

44 ÁPRILY Lajos REMÉNYIK Sándornak. Ne., 1921. aug. 17. In: *Rokon álmok álmodója*. 85–87.

45 Weress Margit egyik levelében utal rá, hogy Reményik említette, szívesen meghallgatná egyszerű *Petőfi* című versét az ő előadásában. Vö. Adorjáné Weress Margit – Reményik Sándor, Torda, 1923. júl. 6. V. 4557/21/24.

46 REMÉNYIK Sándor ÁPRILY Lajosnak. Kvár, 1932. júl. 21. In: *Rokon álmok álmodója*. 252.

47 *Ellenzék* 50(1929). 24. sz. (jan. 31.)

48 Uo. 54(1933). 117. sz. (máj. 24.)

49 *Keleti Újság* V(1922). 209. sz. (szept. 19.)

3. WERESS MARGIT ÖRÖKSÉGÉNEK KULTÚRTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGE

A két világháború közötti periódus, bár napjainkba egyre több kutatás, tanulmány készül a témában, mégis még mindig fehér foltnak számít köztudatunkban, még inkább a huszon-harmincéves korosztály esetében. Hatványozottan így van ez az erdélyi magyarság '20–30-as évekbeli életére vonatkozóan, hiszen ezt az 1945 után következő diktatorikus rendszer szándékosan elhallgatta. Pedig a korban számos olyan megoldást találtak a kisebbségi lét problémáira, melyek ma is megszívlelendőek lehetnének. Mindezen okokból azt gondolom, hogy minden, a korszakban, a korszakról szóló írás gazdagíthatja tudásunkat, és árnyalhatja a kirajzolódo képet. Hiszen ahogy Cseke Péter irodalom- és sajtótörténész mondja *Metaforától az Élet felé* c. kötetében:⁵⁰ „Meggyőződéseim ugyanis, hogy nagyon sok hátramaradásunknak volt az az oka: nem ismerjük eléggé a két világháború közötti időszak kisebbségi életmodelljének kialakulását, szerkezetét, működési mechanizmusát, illetve funkcionális zavarait.”

Adorjánné Weress Margit 900 oldalas memoárja, levelei, elemző szövegei, úgy gondolom, nemcsak saját kutatásom számára érdekesek. A már eddig megismert levelek és visszaemlékezés-részletek is tartalmazznak olyan utalásokat (például a tanügyi rendszerre, cenzúrára, kisebbségi létre stb.), amelyek a két világháború közötti időszak társadalom- és kultúrtörténete számára értékes adatokat rejtenek. Az emlékiratok teljes anyaga minden bizonnyal sokkal részletesebben tárgyal bizonyos helyzeteket, a résztvevő szempontjából, ami ugyan lehet elfogult vagy pontatlan, de mégis a leghitelesebb. A mikrotörténeti kutatásnak éppen az a lényege, hogy az egyedi, mindennapi eseteken keresztül alkot képet az általánosról, hiszen, ahogyan Carlo Ginzburg fogalmaz: az átlagos mindennapiság éppen ezen sajátossága miatt tekinthető reprezentatívnak, „mivel mikrokozmoszként foglalja magában azokat a vonásokat, melyek egy meghatározott történelem valamely társadalmi rétegére jellemzőek”⁵¹. Ebből a nézőpontból tehát felbecsülhetetlen egy ilyen hatalmas anyag, amelyben a kor minden jellemző vonása tükröződik, és, mivel tudjuk, hogy utólagos értelmezésen átesett szövegről van szó, az elbeszél korszak legfontosabb elemeinek lecsapódását is nyomon követhetjük benne.

4. ÖSSZEGZÉS

Adorjánné Weress Margit olyan, mondhatni egyáltalán nem ismert szereplője a két világháború közötti időnek, akinek alakja egy részletes, a kor kultúr- és művelődéstörténetével foglalkozó kutatás számára megkerülhetetlen. Rendkívül érzékeny lévén a magyar kultúra és nyelv identitásmegtartó szerepe iránt – amely a kisebbségi sorba került erdélyi magyarság szempontjából hatványozottan fontos volt –, az irodalmat és szorosabban a verseket kulcsfontosságúnak tartotta olyan körülmények között, amelyek az anyanyelv használatát a mindennapi (magán)életben is rendkívüli módon korlátozni akarták. Nyilvánvalóan ez sarkallhatta pályaválasztás terén is, de majdnem bizonyos, hogy a versmondói pálya felé ez a gondolat

50 CSEKE Péter: *Az (ön)korlátozásmentes gondolkodás öröme = Metaforától az Élet felé*. 7.

51 CARLO GINZBURG: *A sajtó és a kukacok. Egy XVI. századi molnár világgépe*. Bp., 1991. 20. Idézi GYÁNI Gábor: *A mindennapi élet mint kutatási probléma*. Online: http://www.epa.hu/00800/00861/00004/1997_t9.html (2015. 04. 18.)

terelte. Tanulmányomban az ő életét mutattam be, kitérve magán-, illetve szakmai pályafutása mellett életének arra a két nagyon fontos szereplőjére is, akik még jobban bekapcsolták korának szellemi életébe, jelesül Áprily Lajosra és Reményik Sándorra, akikkel életük végéig szoros baráti kapcsolatban állott. A két költőhöz írott leveleiből, visszaemlékezéseiből, illetve a Reményik és Áprily levelezéséből kiderül, hogy a fiatal előadóművész mindig figyelemmel, értelmező elemzéssel fordult a versek felé, sok esetben kikérve költőbarátai véleményét is. Az is kitűnik a forrásokból, hogy korának valóban elismert, tehetséges művésze volt, aki a magyar kultúra átadása és megtartása egyik legfontosabb szegmensének az élőszóbeli közlést, a versmondást tartotta. Ebben messzemenően támogatták azok a szerzők, akiknek verseit előadta, lévén olyan kivételes helyzetben, hogy mindkettejükkel szoros személyes kapcsolatban állott.

A FORGOTTEN LIFE – WHO MARGIT ADORJÁNNÉ WERESS WAS?

Keywords: *the interwar period, poetry recitation, Transylvania, history of culture, history of literature*

Although Margit Adorjánné Weress is an almost unknown personality of the interwar period, her figure is essential for any thorough research concerning the period's cultural history. This statement is increasingly accurate in my case, given that my research focuses on the history of poetry recitation in Transylvania in the 1920s and '30s, and, in addition to being a Hungarian-German teacher, Margit Weress was also a well-known and respected performer of poetry. In my study I present her life, touching upon, in addition to her private and professional career, two very important persons in her life, namely Lajos Áprily and Sándor Reményik, who involved her even more in the intellectual life of her time and with whom she maintained an intimate friendship throughout her life. Their previously unprocessed correspondence and the memoirs of Margit Weress, unpublished as yet, have (or may have) a high cultural historical significance, which not only render her figure and the mentioned sources essential for my own research, but, in my view, are unavoidable for other researches dealing with this time period as well.

O VIAȚĂ UITATĂ - CINE A FOST MARGIT WERESS CĂS. ADORJÁN?

Cuvinte-cheie: *perioada interbelică, arta recitării poeziei, Ardeal, istorie culturală, istoria literaturii*

Margit Adorjánné Weress este un personaj aproape necunoscut a perioadei interbelice, totuși caracterul ei este inevitabil cercetărilor care se ocupă cu istoria culturală a perioadei. Acest lucru este valabil și în cazul cercetărilor mele, care se ocupă cu istoria artei recitării poeziei maghiare din Ardeal a anilor 1920–1930. Margit Weress, pe lângă faptul că a fost profesoară de limbă și literatură maghiară și germană, era și recitator cunoscut și recunoscut. În acest studiu prezint viața ei, incluzând lângă aspecte private și profesionale, prietenia ei cu cele două personaje determinante a perioadei, Lajos Áprily și Sándor Reményik. Corespondența lor literară și memoarele nepublicate ale lui Margit Weress au o semnificație istorico-culturală atât de importantă, încât persoana ei și sursele menționate sunt indispensabile nu numai în privința mea, ci și pentru alte cercetări a perioadei interbelice.